

PASSIA, Radoslav – TARANENKOVÁ, Ivana (eds.): *HLADANIE SÚČASNOSTI. SLOVENSKÁ LITERATÚRA ZAČIATKU 21. STOROČIA*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2014. 219 s.

Po pokusoch o parciálne či aspoň čiastočne syntetizujúce výskumy ponovembrovej literatúry (v monografiách L. Čúzyho – I. Hochela – Z. Kákošovej či J. Šranka, v dejinách slovenskej literatúry a slovníku spisovateľov, v prešovských /ne/konferenčných zborníkoch, v literárnokritických reflexiách zo SAV a ďalších monografiách či štúdiách o tvorbe jednotlivých autorov) sa začína „*hladanie súčasnosti*“ v inom čase, po roku 2000. Načase, pretože od Novembra už uplynulo takmer toľko rokov, ako ich bolo napríklad v celom medzivojnovom období. Autori monografie (Karol Csiba, Michal Jareš, Radoslav Passia, Veronika Rácová, Ľubica Schmarcová a Ivana Taranenková) s podtitulom *Slovenská literatúra začiatku 21. storočia* tak opätovne upozorňujú i na problematickosť medzníka – roku 1989 – v literárnej histórii a znovu pripomínajú spätosť deväťdesiatych rokov s medzivojnovým obdobím či so šesťdesiatymi rokmi. Hoci spoločensko-politické členenie literatúry nekoreluje s jej primárne estetickou funkciou, pluralita individuálnych poetík po roku 1989 ani neumožňuje označiť nasledujúce desaťročia na základe slohovo-typologických kritérií (napríklad ako postmoderné, konceptualistické, hyperrealistické či feministické).

Obdobne diskutabilný je aj rok 2000, pretože ani v ňom sa neudialo nič, na základe čoho by sa dala vymedziť nová literárnohistorická etapa (nevyšiel žiaden manifest či text, ktorý by znamenal radikálny estetický prelom). Napriek tomu nemožno neuvažovať o zmenách v slovenskej literatúre prvého decénia, ktorú je potrebné diferencovať od deväťdesiatych rokov: recesívne, mystifikačno-hravé gesto pomaly ustupuje „realite“, depersonalizovaný jedinec opäť nadobúda svoju akokoľvek jánusovskú tvár, próza sa intimizuje a do lyriky pribúdajú i „angažované“ verše, podobne ako v medzivojnovnej etape sa aj v tzv. nultých rokoch (o ktorých podnetne uvažoval napríklad P. Zajac) konfrontuje domov a cudzina, vznikajú nové konfigurácie sujetových vzťahov, iné podoby (eko)feminizmu atď. Literatúru po roku 2000 však nemožno vnímať bez predošlého obdobia nielen preto, že v nej ďalej publikujú autori zo strednej a staršej generácie, ale tiež vzhľadom na paralely medzi ich tvorbou a textami debutantov z nového decénia. Autori monografie v danom zmysle vytvárajú skupiny, v ktorých sa ocitajú tvorcovia rôzneho veku a tvoriaci rozličné poetiky či žánre: napríklad do autobiografického písania zaraďujú eseje Ivana Kadlečika, autobiografické prózy Jána Roznera, literarizovanú autobiografiu Jany Bodnárovej, Stanislavy Repar a Ireny Brežnej, *Happyendy* Jaroslavy Blažkovej, ale i niektoré prózy Veroniky Šikulovej či „mainstreamové“ spomienkové texty Ľuba Dobrovodu, Borisa Filana a Michala Hvoreckého atď. Prekvapíť nás môžu nájdené spojivá medzi jednotlivými skupinami alebo autormi: „*Traktovaním rozporov individuálneho prežívania a spoločenských rolí zasa nachádza feministická línia spoločné body s písaním P. Viliakov-*

ského a M. Kopcsaya“ (s. 59); podnetné je konštatovanie o Ballovej a Macsovszkého postave „živočíšneho otca, ktorá prekračuje individuálne rámce a stáva sa symbolickou až archetypálnou postavou“ (s. 93).

Je samozrejme, že najnovšiu literatúru nemožno (nateraz) skúmať ani komplexne, ani s (časovým) odstupom. Naopak, legitímne je zaujatie postoja „zvnútra“, nevyhnutná je selekcia z množstva publikovaných textov na základe istých, vopred vymedzených kritérií: „Predovšetkým ide o kritérium kvality – výklad sa opiera najmä o diela, ktoré považujeme za esteticky podnetné alebo inak prínosné pre formovanie tváre slovenskej literatúry na začiatku 21. storočia. Zohľadňujeme aj generačné kritérium, a to v dvojako- kom zmysle: jednak autorkám a autorom nastupujúcim alebo prevažne publikujúcim po roku 2000 venujeme relatívne väčší priestor, ako by im azda patrilo v „objektívnom“ obraze literárneho diania. A vzhľadom na vekovo príbuzné zloženie autorského kolektívu je do istej miery aj náš náčrt generačne hodnotovým čítaním súčasnej slovenskej literatúry“ (s. 9). Hodnotenie sa teda prejavuje už samotným výberom „podnetných“ textov a na prvý pohľad tiež rozsahom, pričom by sme predpokladali, že väčší priestor bude vymedzený esteticky prínosnejším textom než menej produktívnym dielam. Rankovovmu románu *Stalo sa prvého septembra (alebo inokedy)* sa v danom smere venuje menej pozornosti ako Krištúfkovmu *Domu hluchého* (pozri s. 106 – 107), i keď ma zarazilo, že do publikácie sa nedostali žiadne výhrady, ktoré voči Rankovovmu románu presne formuloval vo svojej recenzii jeden z editorov monografie R. Passia. Počet riadkov určených v monografii tomu-ktorému autorovi však nie je vždy indikátorom kvality jeho diela: napríklad o Ballovej či Hlatkého tvorbe sa referuje na menšej ploche než o Kopcsayových prózach, čo vyvoláva otázky, nakoľko boli monografisti ovplyvnení svojou recenzentskou skúsenosťou, individuálnym poznaním diel. Generačný i vkusový pohľad na slovenskú literatúru nultých rokov je legitímny, obdobne ako vlastné „čítanie“, ak si však bádatelia vybrali istých autorov ako reprezentatívnych pre slovenskú literatúru začiatku 21. storočia, potom mohli „objektivizovať“ monografiu jednak uvedeným rozsahom, jednak rozlišovaním medzi jednotlivými textami (pars pro toto upozorniť na kvalitatívne rozdiely medzi prózami J. Juráňovej alebo na pokles v tvorbe Michaely Rosovej, zohľadňujúc aj doterajšiu odbornú percepciu). Nejde mi o kritiku za každú cenu, mám len na mysli fakt, že v niektorých častiach monografie sa rovnakým spôsobom vypovedá o hodnotovo rozdielnych knihách. Autori, odborníci na dané obdobie, si nepochybne kvalitatívne diferencie medzi nimi uvedomujú, čitateľovi, ktorý však jednotlivé diela nepozná, sa bude na základe informácií z monografie zdať Rosovej novela *Dandy* rovnako relevantným textom ako *Tichý režim* od M. Modrovich. Namiesto axiologických kritérií sa tak miestami dostáva do popredia téma (cudzina, expati, región a iné) alebo poetika (experiment, tradícia, irónia, autobiografickosť atď.).

Napriek tomu, že pri čítaní monografie som nemala dojem ruptúr či švíkov medzi časťami či kapitolami (v zmysle odlišných šiestich autorských hlasov), predsa len možno pozorovať jemné diferencie medzi reflexiami poézie a prózy. Interpretácie básnických zbierok sú väčšinou podrobnejšie ako analýzy próz, čo by mohlo byť odôvodnené väčším počtom epických textov vznikajúcich v danom období; vzhľadom na uvedenú selektívnosť monografie to však asi neplatí. Takisto nemožno konštatovať, že básnici píšú v tom-

to období „horšie“ ako prozaici, skôr by sa dalo uvažovať o dominancii ženských kvalitných debutantiek, a to v oboch literárnych druhoch. V časti o próze prevažuje informačný, miestami až enumeračný postup, kapitoly o poézii tendujú k literárnokritickej interpretácii, a to aj s častejším a dostatočne explicitným poukázaním na nedostatky jednotlivých diel: „zároveň však miestami môže v štruktúre básnického textu pôsobiť zjednodušujúco, esteticky neinovatívne až násilne“ (s. 131, o jazyku v zbierke S. Repar *Echoechoecho* – pozn. M. S.); „od dokonalej hladkosti vylešteného tvaru na jednej strane až ku kontaminácii nespracovanej, resp. funkčne nedostatočne odôvodnenej hovorovosti, uvravenosti, ale aj modelovosti a situáčnosti na druhej strane“ (s. 147, o zbierke N. Ružičkovej *Parcelácia vzduchu* – pozn. M. S.); „Neustále však hrozí, že stylisticky výpravná báseň vyvolá dojem dekoratívnosti, ornamentalizmu, až povrchnej štylizovanosti“ (s. 159, o tvorbe M. Habaja – pozn. M. S.) atď. V porovnaní s konkretizáciou básnických zbierok je kritika prózy implicitnejšia, výhrady voči dielu sa formulujú zriedkavo a vzťahujú sa skôr na celok než na materiál jednej knihy: „Súčasťou jej (U. Kovalyk – pozn. M. S.) *autorského rukopisu je dôraz na atmosféru, sklon k lyrizujúcim opisom, ako aj moralizátorský a sociálny podtón rozprávania, kompenzovaný ironizujúcim gestom*“ (s. 57). Zdá sa, že poézia vyvolala aj viac otázok do potenciálnej diskusie, či už sa týkajú ekofeminizmu, spirituality, vyprázdnenosti istej, hoci postmodernej techniky písania, alebo rôznych podôb tzv. tradičnej poézie aj s dôležitým pripomenutím o jej potenciálnom podceňovaní: „Kvalita je, podobne ako v ostatných oblastiach súčasnej poézie, premenlivá, ale táto tvorba by sa nemala odsudzovať pre svoju podobu, témy alebo tradičné uchopenie látky“ (s. 180). Typológia poézie je vytvorená vskutku premyslene a precízne, analýzy zbierok sú vyargumentované a zamerané i na problém (napríklad anestetiky).

Dvesto strán je málo na mapovanie jedného desaťročia, preto, podobne ako v hoci ktorej inej dobrej knihe, záleží na každom slove: v tomto zmysle bolo zbytočné opakovanie istých informácií (napríklad vymedzenie kritérií na s. 9 i 18); a osobne by som v publikácii určenej aj pre širšiu verejnosť neinformovala o debutoch, ktoré sa nateraz javia problematické (s. 180), ale radšej prehĺbila interpretácie kvalitných textov. Naopak, oceňujem množstvo prínosných poznatkov, terminologickú presnosť a zrozumiteľný výklad aj komplikovaných pojmov (anestetika, /n/ostalgia, flarf poetry a podobne). Nemožno poprieť, že autori vytvorili informačne nasýtený, jazykovo čistý text, prostredníctvom ktorého čitateľ získa dobrý prehľad v aktuálnom literárnom dianí, o ktorom sa doteraz v literárnej vede uvažovalo len veľmi málo.

Marta Součková

prof. PhDr. Marta Součková, PhD.
Oddelenie slovakistiky
Univerzita v Novom Sade, Filozofická fakulta
Dr. Zorana Djindjića 2
21000 Nový Sad
Srbsko
e-mail: martasouckova@gmail.com